

Kártérítési megoldások
(Szalai Ákos)
Környezetgazdaságtan – 9. hét

1. Ismétlés

Határértékelés: optimum, amíg határhaszon > határköltség lépünk

Hatékonyság: ahol nincs további kölcsönösen előnyös lépés (már vesztes többet veszít, mint amennyit nyertes nyer)

Kockázatkerülés: Inkább biztos kevesebb (biztos 10), mint *ugyanolyan várható értékű* bizonytalanabb (pl. 50-50% esély 5 és 15)

$$\text{várható érték: } EV = \sum_i p_i V_i$$

2. Kártérítés és környezeti problémák

Kártérítési felelősség (tort) alapesetben: nem szándékos károkozás – vö. baleset

Környezetszennyezés: nem azért csináljuk, hogy kár legyen – más kára nekünk nem előny (vs. állatkínzás)

Baleset miatt következik be: de baleset esélye csökkenthető lenne – vö. magasabb elővigyázatosság – de az költséges

3. Kártérítés célja

„jogászi”: reparáció – térítsük meg a károsult kárát

vs. joggazdaságtan: ösztönzők! Jövőben mennyire lesznek elővigyázatosak?

vö. kártérítés alapszabálya *nem ígér* kompenzációt károsultnak, *csak abban az esetben, ha* károkozó nem úgy járt el, ahogyan általában elvárható (pater familias, reasonable men)

Mi lenne optimális ösztönző? Tegyük meg minden olyan elővigyázatossági lépést, amelynek a haszna (határhaszon) nagyobb, mint a költsége (határköltség)

költség: gondosság miatti költség (beruházás, technológia, stb.)

haszon: várhatóan megelőzött kár (kár várható értékének csökkenése)

4. Környezetjog jellegzetessége: szigorú felelősség

A. Definíciók

szigorú felelősségi szabály: károkozó mindig fizet – szennyező fizet elve

vétkességi szabály: csak, ha nem volt kellően elővigyázatos (alap kártérítési eset vs. pl. veszélyes üzem)

B. Mire ösztönzi a károkozót?

szigorú felelősség: ha megteszi a plusz lépést (nagyobb biztonság), akkor annak költségét ő viseli (határköltség) –kár bekövetkezési esélye emiatt csökken (várható kár csökken – csökken kártérítése is)

amíg kártérítés = kár minden költség és haszon rajta => optimális ösztönző

vétkességi felelősség: ha megteszi az adott lépést, akkor annak költsége rajta (határköltség) DE:kártérítés csak addig, amíg nem az elvárt szint.

Elvárt szintet elérni (általában) érdemes, hiszen kiesik kártérítés; afölé menni nem – olyan (határ)költség amellyel szemben nem áll haszon

Ösztönző 1.: elővigyázatosság, gondosság: szigorú: amíg teljes kártérítés, optimális; vétkességi: elvárt szintet célozza

ha vétkességénél *bíróság optimumot vár el*, akkor azt célozza vagyis: kettő *ugyanazt* eredményezi

mindegy melyik szabály

DE!!!

C. Ösztönző 2. meg nem figyelt tevékenység

Pl. bonyolult technológia, magatartás nem bizonyítható eleme? (legfontosabb: aktivitási/termelési szint)

szigorú felelősség: lépés ebben – költségét ő viseli (határköltség), de kár bekövetkezési esélye emiatt csökken (várható kártérítés csökken)

amíg kártérítés = kár minden költség és haszon rajta => optimális ösztönző

vétkességi: ha hozza elvárt szintet a *megfigyelt dimenziókban*, nincs kártérítés! vagyis lépés ezekben: költség rajta egyéni haszna nincs (kártérítés emiatt nem csökken, amúgy is nulla)

semmiféle ilyen lépés megtételére nem ösztönzött

D. Ösztönző 3-4 károsult? (elővigyázatosság, és meg nem figyelt)

szigorú: megtérítik a kárát – elővigyázatosság nem hoz semmi hasznot (kára megtérül), de költségét ő viseli

semmiféle ilyen lépés megtételére nem ösztönzött

vétkességi: tudja, hogy ha másik elvárt módon jár el, akkor nem kap kártérítést – kár rajta marad: lépés költségét ő viseli (határköltség), de kár bekövetkezési esélye emiatt csökken (várható kárta csökken)

optimális ösztönző

Környezet-gazdaságtan, környezetjog kiindulópontja: áldozat nem tud védekezni, nem kell ösztönző – biztos??? (vö. példák)

Jogi megoldás: közrehatás (ha károsult nem elvárt módon, akkor nincs kártérítés) vagy összehasonlító vétkesség (ha gondatlan, akkor a kárt megosztják) – most csak közrehatást vizsgáljuk!

szigorú + közrehatás: károkozó fizet, kivéve, ha károsult gondatlan (akkor semmit!)

károsult: ugyanaz, mint vétkességinél károkozó – amit figyelnek abban elvárt (ezzel biztos a kártérítés); többinek nincs haszna (FELTETTÜK: teljes kártérítés!)

károkozó: tudja, hogy károsult gondos (nem hat közre) – tehát kár rajta: lépés költségével szemben a teljes haszon is (kár = kártérítés) csökkenése)

	Károkozó		Károsult	
	megfigyelt	meg nem figyelt	megfigyelt	meg nem figyelt
szigorú	optimális	optimális	nincs	nincs
vétkességi	elvárt	nincs	optimális	optimális
szigorú + közrehatás	optimális	optimális	elvárt	nincs

5. Gondok, problémák, érzékenység

szigorú felelősség: kártérítés \neq kár

túl alacsony – túl keveset; túl magas – túlzottan sokat költ gondosságra (vö. társadalmi optimum, optimális ösztönző 3. pont)

vétkességi (közrehatás, összehasonlító): elvárt szint – ha túl alacsony / túl magas: az határoz meg

Joggazdaságtan: legyen társadalmi optimum

Jog figyeli-e ezt? Sok példa, hogy igen: lefagyott út (LB.2008)

De: amíg nem csökken le nagyon, addig kártérítés < kár nem hat (vö. úgysem kell kifizetni, mert elvárt gondosság)

Mitől lehet túl alacsony? rossz mérés; korlátolt felelősség (be nem hajtható kártérítés: úgysem tudja kifizetni, kivonul a piacról – nem költség neki); okozás

6. Okozás

mikor és mit okoz?

teszt általában: növeli kár esélyét – mert tényellentétes vizsgálat legtöbbször nem elég (ha nem teszi, akkor is bekövetkezhetett volna)

Például: rákos megbetegedés esélye nő 10%-kal. DE van esély arra is, hogy anélkül beteg legyen valaki. Mit okozott? Mi a kár?

Két teszt:

1. határérték + teljes – kellően erős-e az összefüggés? Annak esélye, hogy a kár tényleg miatta nagyobb, mint elvárt bizonyossági szint (common law: 50%) => ha igen teljes kártérítés
2. valószínűségi vizsgálat: ha annak esély, hogy ő okozta x%, akkor a teljes kár x%-át fizesse meg.

Határérték-teszt: túl magas kártérítés (ha 51%, akkor minden kár rajta), túl alacsony kártérítés (49%, akkor semmi) => szigorú felelősség: túl magas / túl alacsony gondosság (vs. vétkességi: nem hat olyan erősen)

7. Másért viselt felelősség – no fault rendszerek

Ugyan más okoz, de *mögöttes felelős* fizet. Pl. atomerőművek – atomhulladék (bármiert, szállítás, stb.), tankhajók tulajdonosai (függetlenül attól, hogy más társaság bérelte és fuvarozott vele)

Alapeset: munkavállaló, beosztott, alvállalkozó(???) okoz, megbízó, munkaadó fizet miért?

vagyon – biztos? (tőke nélküli cég vs. munkavállaló), hajók: empty shell (tipikus visszaélés a korlátozott felelősséggel – vagyon nélküli fuvarozó, vagyon a cégcsoporton belül máshol: a hajókat tulajdonló társaságnál)

ő érdekében jár el – alvállalkozó miért nem? (nem az adott szerződésért),

ellenőrzés? – képes befolyásolni döntést? biztos? (mivel ösztönöz, ellenőrzés működik – vö. polgári jogi ösztönzés, aka. kártérítés helyett, hierarchián belüli ellenőrzés hatásosabb)

kérheti-e a megtérítést? pl. munkajogban komoly korlátok (véggépp csak ellenőrzési érv marad)

No fault: mindenképpen ő fizet (pl. atomkatasztrófa) – sok kritika: függetlenül közvetlen károkozó személyétől, tetteitől, ellenőrzési lehetőségtől, stb.

Ajánlott irodalom:

Faure, Michael [2001], *Environmental Law and Economics*. The Institute for Transnational Legal Research. Maastricht University (<http://www.joensuu.fi/taloustieteet/ott/nettikirjasto/Materiaali/FaureM.pdf>) Chapter 4: Liability Rules

Fiore, K. [2009], No-fault compensation systems. in: Faure, M. [ed. 2009], *Tort Law and Economics*. Cheltenham, UK: Elgar

Faure, M. [2009], Environmental liability. in: Faure, M. [ed. 2009], *Tort Law and Economics*. Cheltenham, UK: Elgar